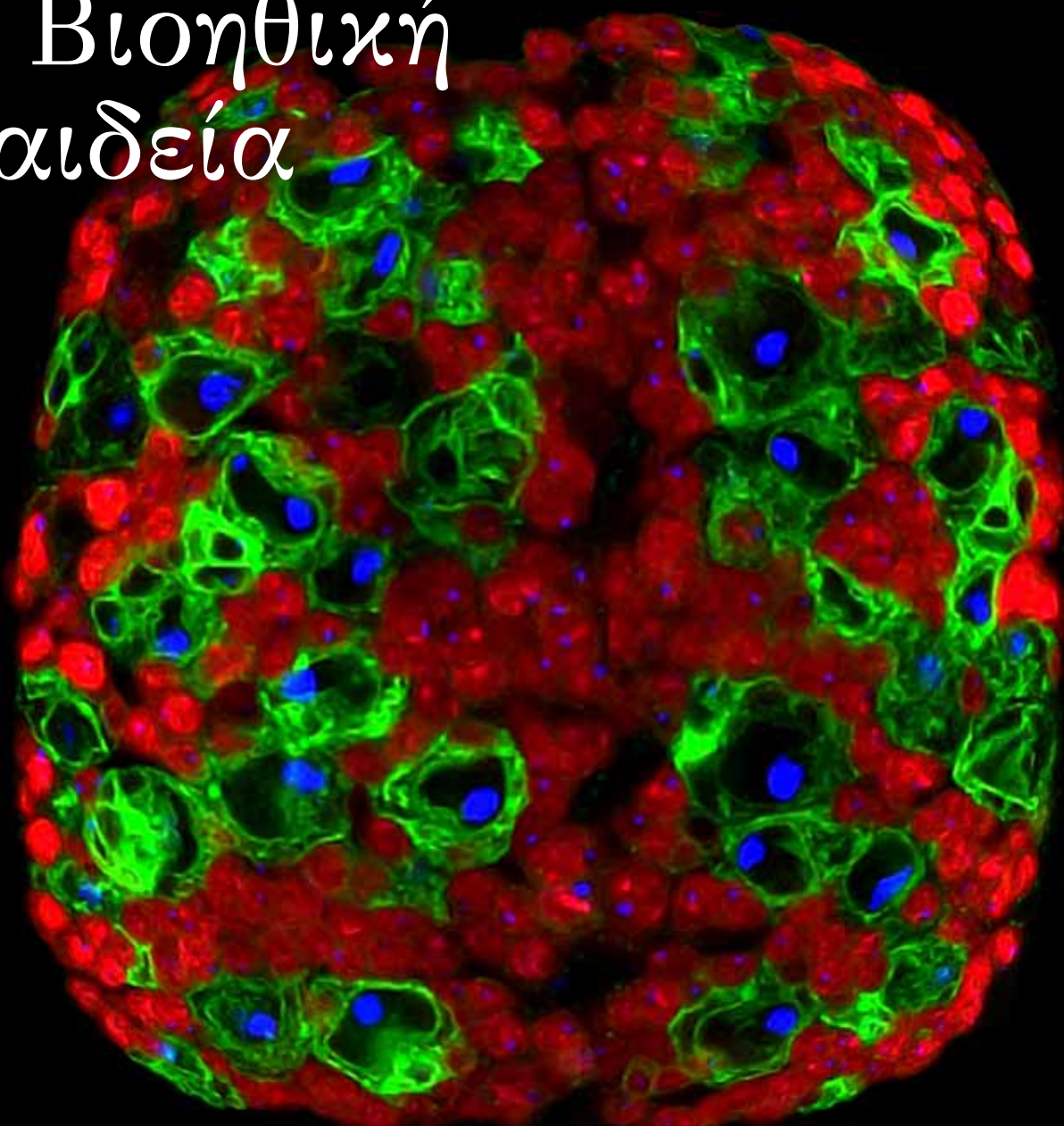

Η Βιοηθική Παιδεία

- Βιοηθικός προβληματισμός στο Σχολείο
- Εκπαίδευση στη Βιοηθική
- Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Βιοηθικής στο Α.Π.Θ.
- Βλαστοκύτταρα: Χρήσεις & Βιοηθικοί Προβληματισμοί
- Η προσφορά του Αγ. Λουκά Κριμαίας
- Συνέδριο Βιοηθικής του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Εκκλησιών (CEC)
- Έρευνα στα βλαστοκύτταρα
- Μεταμοσχεύσεις χωρίς βιοηθικά διλήμματα, με ελληνική σφραγίδα

Η Βιοηθική Παιδεία

Η βιοηθική είναι ο δι-επιστημονικός κλάδος που εξετάζει τα ηθικά προβλήματα τα οποία ανακύπτουν από τις εφαρμογές της σύγχρονης βιο-ιατρικής τεχνολογίας.

Από την δεκαετία του 1960 που έκανε την εμφάνισή της στις νοσοκομειακές κλινικές, στα ερευνητικά κέντρα, στις κρατικές επιτροπές, στα διεθνή φόρα και στις επιστημονικές αίθουσες το ενδιαφέρον της κοινωνίας για όσα έχει να πει αυξάνεται συνεχώς. Η αύξηση αυτή συνδέεται αφ' ενός με την πρόοδο των επιστημονικών εξελίξεων και τεχνολογικών ανακαλύψεων και αφ' ετέρου με την υιοθέτηση και την νόμιμη εφαρμογή τους από τις κοινωνίες. Εκεί, στο «πέραςμα» από το πείραμα στην πράξη και στην διάχυση των τεχνολογικών εφαρμογών στην κοινωνία παρατηρούνται και τα μεγαλύτερα προβλήματα και οι αντιδράσεις.

Μεγάλο μέρος των αντιδράσεων και των προβλημάτων αυτών οφείλεται στην ελλιπή ενημέρωση και άγνοια. Και οι δύο παράμετροι, άγνοια και ελλιπής ενημέρωση περί τα βιοηθικά θέματα, μπορούν να οδηγήσουν σε εσφαλμένες επιλογές τόσο τους ειδικούς όσο και το ευρύ κοινό. Εφαρμογές και ανακαλύψεις πολύ σημαντικές μπορεί να απορριφθούν ως επικίνδυνες μέσα από μία επιχειρηματολογία έωλη επιστημονικά που ταιριάζει σε σενάρια επιστημονικής φαντασίας. Από την άλλη, επικίνδυνες για το κοινωνικό σύνολο πρακτικές μπορεί να περάσουν στις νομοθεσίες «αβρόχοις ποσί».

Οι παραπάνω διαπιστώσεις, οι οποίες γεννώνται από πραγματικά περιστατικά και γεγονότα, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ειδικά για τα βιοηθικά ζητήματα ταιριάζει σε υπέρτατο βαθμό το λόγιο του Κλεόβουλου του Ρόδιου: «Μελέτη το παν». Και δεν υπάρχει ασφαλέστερη προϋπόθεση για την μελέτη από την σωστή παιδεία. Το εκπαιδευτικό σύστημα τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο αρχίζει να δείχνει ευαισθησία και ενδιαφέρον για την βιοηθική παιδεία από τις μικρές έως τις ανώτατες βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Η Πemptousia, η οποία θεωρεί την Βιοηθική ως μία από τις κεντρικές της θεματικές προσφέρει το 13ο τεύχος των Αναλέκτων της υπό τον τίτλο Βιοηθική Παιδεία ως δείγμα μικρής συνεισφοράς σε ένα φλέγον κοινωνικό, ηθικό και πνευματικό ζήτημα. Με αυτόν τον τρόπο δηλώνουμε την βούληση και την διάθεσή μας να ανοίξει και άλλο ο βιοηθικός διάλογος μέσα από τις ηλεκτρονικές μας σελίδες και οι αγαπητοί μας επισκέπτες και αναγνώστες να βρουν την ευκαιρία να οξύνουν τον βιοηθικό τους ενδιαφέρον και αισθητήριο.

Νίκος Κόϊος

Διευθυντής Σύνταξης

Περιεχόμενα

- 04.** **Ο Βιοηθικός προβληματισμός στο Σχολείο**
Ο αυριανός πολίτης πρέπει να κατανοήσει από νωρίς τα βιοηθικά ζητήματα
<http://www.pemptousia.gr/?p=53001>
<http://www.pemptousia.gr/?p=53084>
- 08.** **Εκπαίδευση στη Βιοηθική**
Οι φοιτητές της ΑΕΑΘ στο κέντρο υποβοηθούμενης αναπαραγωγής «Ιάκεντρο»
<http://www.pemptousia.gr/?p=48607>
- 12.** **Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Βιοηθικής στο Α.Π.Θ.**
«Σύγχρονες ιατρικές πράξεις: Δικαϊκή ρύθμιση και βιοηθική διάσταση»
<http://www.pemptousia.gr/?p=39909>
- 15.** **Μια πτυχή της προσφοράς του Αγ. Λουκά**
Ο Άγ. Λουκάς Κριμαίας ήταν εκείνος που πραγματοποίησε για πρώτη φορά ξενο-μεταμόσχευση, το 1924.
<http://www.pemptousia.gr/?p=52076>
- 16.** **Βλαστοκύτταρα: Χρήσεις & Βιοηθικοί Προβληματισμοί**
Τα θεμελιώδη κύτταρα για κάθε όργανο, ιστό και κύτταρο μέσα στο σώμα
<http://www.pemptousia.gr/?p=50953>
<http://www.pemptousia.gr/?p=51035>
- 20.** **Συνέδριο Βιοηθικής του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Εκκλησιών (CEC)**
«Επαύξηση της ανθρώπινης φύσης: Θρησκευτικές και ηθικές προσεγγίσεις μέσα από τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό»
<http://www.pemptousia.gr/?p=39930>
- 28.** **Έρευνα στα βλαστοκύτταρα**
Μία προσέγγιση με βάση την ορθόδοξη βιοηθική
<http://www.pemptousia.gr/?p=42505>
- 34.** **Μεταμοσχεύσεις χωρίς βιοηθικά διλήμματα, με ελληνική σφραγίδα**
Η βράβευση της Ελληνίδας ερευνήτριας Ελένης Αντωνιάδου
<http://www.pemptousia.gr/?p=49465>

Ο βιοηθικός προβληματισμός στο Σχολείο

Καθώς εξελίσσονται οι τεχνολογικές δυνατότητες της σύγχρονης Ιατρικής, τα Βιοηθικά διλήμματα, με τον ένα ή τον άλλον τρόπο, εισέρχονται στην καθημερινότητά μας και απαιτούν τη λήψη άμεσων και επιτακτικών αποφάσεων. Όλοι οι ειδικοί συμφωνούν ότι η καλύτερη αντιμετώπιση είναι η ώριμη απόφαση που θα προκύψει μετά από μακρές και εμπειριστατωμένες συζητήσεις ευαίσθητων και ενημερωμένων πολιτών. Καταλαβαίνουμε, συνεπώς, ότι κεντρικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία έχει η Εκπαίδευση, κατά την οποία ο αυριανός πολίτης θα έχει την ευχέρεια να κατανοήσει από νωρίς τη σημασία και το βάθος των πτυχών των Βιοηθικών ζητημάτων.

Γράφει ο Βασίλειος Φανάρας (Δρ. Βιοηθικής, Θεολόγος)

«Η γενετική του ανθρώπου έχει σχέση, όχι μόνο με το βιολόγο και το γιατρό, αλλά με κάθε σκεπτόμενο μέλος της ανθρώπινης κοινωνίας» (Γενετική, Κουβάτση-Τριανταφυλλίδη)

«ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ 2ου ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥΜΠΑΣ ΣΥΖΗΤΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΗΘΙΚΗ»

Σκεπτικό του Προγράμματος

Το πρόγραμμα Αγωγής Υγείας που εκπονήθηκε τη φετινή σχολική χρονιά εντάχθηκε στο ευρύτερο πεδίο των θεμάτων που έχουν να κάνουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα και έχουν προκύψει εξαιτίας της προόδου της βιοϊατρικής επιστήμης τα τελευταία τριάντα χρόνια.

Στον αρχικό σχεδιασμό του καινοτόμου προγράμματος δεν έλειψαν οι αμφισβητήσεις και οι επιφυλάξεις για το εάν ένα τέτοιο πρόγραμμα θα μπορούσε να υλοποιηθεί από μαθητές της Γ' γυμνασίου (γεννηθέντες το έτος 1998) κι εάν η διαπραγματεύση τέτοιων θεμάτων ανήκει αποκλειστικά σε μαθητές των τελευταίων τάξεων του Λυκείου ή κι ακόμη σε μεγαλύτερους. Οι αντιρρήσεις βασιζόταν κυρίως στην έλλειψη ενημέρωσης και γνώσης των μαθητών πάνω στην εθνική νομοθεσία για τα βιοηθικά θέματα, αλλά και στις βιοϊατρι-

κές, φιλοσοφικές, νομικές και θεολογικές προεκτάσεις και αναλύσεις για τα θέματα αυτά.

Ωστόσο, οι μαθητές και μαθήτριες του 2ου Γυμνασίου Τούμπας διέψευσαν τους φόβους αυτούς και πέτυχαν στο έργο τους. Αρχικά ήλθαν σε επαφή με συγκεκριμένα προβλήματα και θέματα (study cases) που αφορούν την έναρξη και το τέλος της ανθρώπινης ζωής, καθώς και τις νέες δυνατότητες για τις θεραπείες, και κλήθηκαν με τη συμμετοχή τους σε «εικονικές» Επιτροπές Βιοηθικής, να αποφασίσουν για τη στάση που θα τηρούσαν σε ανάλογες περιπτώσεις, σύμφωνα με τα πανανθρώπινα δικαιώματα της αυτοδιάθεσης και του σεβασμού της ανθρώπινης ζωής.

Οι μαθητές γνώρισαν τα σύγχρονα βιοηθικά προβλήματα και σύμφωνα με την κρίση τους αποφάσισαν στις υποθετικές περιπτώσεις και στα καταιγιστικά διλήμματα που ανέκυψαν. Η συμμετοχή τους στις «Επιτροπές Βιοηθικής» ανέπτυξε την υπευθυνότητα, τη συνεργατικότητα, την ομαδικότητα, αλλά και τα κριτήρια για την αντιμετώπιση μελλοντικών σοβαρών θεμάτων. Σημαντικό, λόγω της ηλικίας τους, δεν ήταν η ορθότητα ή μη της κρίσης κι απόφασής τους, αλλά το ταξίδι να φτάσουν σε αυτή.

Α΄ Φάση του Προγράμματος

1. Δημιουργία (κλειστής) Ομάδος στο facebook με τον τίτλο «Students of the 2nd Gymnasium of Toumpa are discussing about Bioethics». Αρχικά, δημιουργήθηκε από τον γράφοντα και υπεύθυνο καθηγητή του προγράμματος κλειστή ομάδα στο facebook με τους συμμετέχοντες μαθητές και μαθήτριες. Ο διαδικτυακός τόπος λειτούργησε ως αποθετήριο θεμάτων, εικόνων, ειδήσεων και άμεσων ειδοποιήσεων προς όλα τα μέλη. Η επικοινωνία και η ενημέρωση της ομάδος ήταν καθημερινή με την επισύναψη χρήσιμων κειμένων και αρχείων, αλλά και την κοινοποίηση ιστοσυνδέσμων για τα θέματα της Βιοηθικής.

2. Προβολή ταινίας (βιοηθικού προβληματισμού) Στο χώρο του εργαστηρίου Πληροφορικής και σε δύο συνεδρίες προβλήθηκε η ταινία: «Η θάλασσα μέσα μου», που πραγματεύεται την αληθινή ιστορία του Ραμόν Σαμπέδρο στην Ισπανία στις αρχές της δεκαετίας του '90. Ο ασθενής καθηλωμένος στο κρεβάτι του για

27 χρόνια με τετραπληγία εξαιτίας μιας άτυχης βουτιάς σε αβαθή νερά, ζητά επίμονα το δικαίωμα στην ευθανασία.

3. Επίσκεψη της αντιπροσώπου του Παραρτήματος Θεσσαλονίκης του Ε.Ο.Μ. Την Τρίτη 5 Μαρτίου φιλοξενήσαμε στο σχολείο μας την κ. Δήμητρα Ζαχαρούδη, ειδική για τα θέματα μεταμοσχεύσεων, η οποία μας ενημέρωσε σχετικά για το θέμα. Αρχικά, έγινε προβολή 15 λεπτής ταινίας κι ακολούθησε συζήτηση με τα παιδιά για τις μεταμοσχεύσεις. Η ανταπόκριση των μαθητών ήταν εκπληκτική, καθώς ήταν πρωτόγνωρη η εμπειρία μαθητών Γυμνασίου «να συζητούν» για το θέμα του εγκεφαλικού θανάτου, του κώματος ή της φυτικής κατάστασης, όπως και της δωρεάς οργάνων. Η επίσκεψη αυτή αποδείχθηκε ωφέλιμη για όλους μας.

4. Επίσκεψη του δρ Ισίδωρου Καρατζά, επικεφαλής του Τομέα Ηθικής, της Ευρωπαϊκή Επιτροπής στις Βρυξέλλες. Την Τρίτη στις 26 Μαρτίου μας επισκέφθηκε ο δρ Ισίδωρος Καρατζάς και μας ενημέρωσε για τις εργασίες του Τομέα Ηθικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η συζήτηση με τους μαθητές ήταν δυναμική κι ενθουσιώδης και κατέληξε σε καταθέσεις απόψεων και τοποθετήσεων για τα θέματα και τα διλήμματα που προκαλεί η Βιοηθική. Οι μαθητές επικεντρώθηκαν στο θέμα της ευθανασίας που τελικά φάνηκε να τους προβληματίζει περισσότερο.

Β΄ Φάση του Προγράμματος

Αρχικά, έγινε η διανομή των τριών «εικονικών» περιπτώσεων μελέτης (study cases) που επινοήθηκαν από τον γράφοντα και οι μαθητές συμμετείχαν -σύμφωνα με την επιθυμία τους- στις τρεις επιτροπές που δημιουργήθηκαν για να εξετάσουν το κάθε πρόβλημα. Κλήθηκαν λοιπόν να αποφασίσουν και να ψηφίσουν μέσα στην Επιτροπή τους για το πρόβλημα που επέλεξαν. Η απάντησή τους, τεκμηριωμένη σε 1-2 παραγράφους, αποτέλεσε και την επίσημη απόφαση της κάθε Επιτροπής.

Κάθε Επιτροπή Βιοηθικής αποτελούνταν από τον προεδρεύοντα ή την προεδρεύουσα, τον ή την γραμματέα και τα υπόλοιπα μέλη. Σχεδιάστηκε οι επιτροπές να αποτελούνται από μέλη με περιττό αριθμό για να αποφευχθούν οι ισοψηφίες, αλλά δεν ήταν δυνατό για

το λόγο αυτό να αποκλειστεί κάποιος μαθητής από τη συμμετοχή του στο πρόγραμμα ή σε κάποια επιτροπή.

1η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ «Ο κύριος και η κυρία Παπαδοπούλου, 45 και 40 ετών αντίστοιχα, μετά από 10 χρόνια προσπαθειών με τις μεθόδους της Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής να αντιμετωπίσουν την υπογονιμότητά τους, βρίσκονται στην εξής δυσάρεστη θέση: Η κυρία Παπαδοπούλου είναι έγκυος με δίδυμα στο 2ο μήνα, ωστόσο, από ένα σπάνιο λάθος στην εμβρυο-μεταφορά στο Κέντρο Υπογονιμότητας, τα έμβρυα που κυοφορεί διαγνώσθηκε ότι δεν είναι δικά της, αλλά του ζεύγους George και Ann Johnson Αμερικανών (έγχρωμοι) που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, που κι αυτοί προσπαθούν 12 χρόνια να αποκτήσουν παιδί. Το ζεύγος Παπαδοπούλου ζητά την άμεση διακοπή της κύησης και της εμφύτευσης των δικών τους εμβρύων, ενώ το ζεύγος Johnson ζητά τη συνέχιση της κύησης και της απόδοσης σε αυτούς των διδύμων, δηλαδή η κα Παπαδοπούλου να λειτουργήσει ως “δανεική μητέρα”. Καλείται η Επιτροπή σας με την απόφασή της να επιλύσει αυτή τη δύσκολη κατάσταση».

Μέλη της Επιτροπής (11): Ζίντρο Χριστίνα (προεδρεύουσα), Κισσοπούλου Βασιλική (γραμματέας), Τσαπουρλάνος Παναγιώτης, Ευσταθίου Χρήστος, Σταμάτη Αθηνά, Μανώλη Μαγδαληνή, Ζαφειρίου Ιωάννης, Καζαντζής Ιωάννης, Καραμπάσης Ιωάννης, Μουράτης Δημήτριος, Στόλη Φωτεινή .

Η απόφαση της Επιτροπής ήταν 3 ψήφοι υπέρ του αιτήματος του ζεύγους Παπαδοπούλου και 8 ψήφοι κατά του αιτήματος, συνεπώς η κύηση δεν θα διακοπεί, τα δίδυμα θα γεννηθούν και θα δοθούν τελικά στο

ζεύγος Johnson. Τα έξοδα τοκετού θα καλυφθούν από τους ιδίους.

2η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ «Ο κ. Ιωάννης Αναστασιάδης, 25 ετών, πρώην αθλητής, πάσχει από μια μορφή Ηπατίτιδας την οποία “κόλλησε” από μη προστατευμένη σεξουαλική επαφή. Η ασθένειά του τον υποχρεώνει εδώ και 2 χρόνια να κάνει επίπονη θεραπεία κάθε 2 φορές την εβδομάδα στο Νοσοκομείο του τόπου κατοικίας του και του στερεί τις αθλητικές δραστηριότητές του και την εν γένει φυσιολογική ζωή. Με αίτησή του ζητά τη θεραπεία με βλαστοκύτταρα που προέρχονται από έμβρυα για να “κερδίσει πίσω τη χαμένη του ζωή”, όπως ο ίδιος υποστηρίζει στο αίτημά του. Καλείται η Επιτροπή σας να αποφασίσει αν θα του επιτραπεί η νέα δοκιμαστική-πειραματική θεραπεία με εμβρυικά βλαστοκύτταρα ή θα συνεχίσει την ήδη υπάρχουσα θεραπευτική αγωγή».

Μέλη της Επιτροπής (09): Μαυρομάτη Αφροδίτη (προεδρεύουσα), Αθανασίου Μαρία-Ιωάννα (γραμματέας), Σίμος Εμμανουήλ, Γκαράκλωβ Νικόλαος, Θεοδωρακόπουλος Δημήτριος, Μαριοράκης Γεώργιος-Χρήστος, Ξουφλάκης Εμμανουήλ, Χαραλαμπίδης Ιωάννης, Μιχαήλ Ευάγγελος .

Η απόφαση της Επιτροπής ήταν θετική στο αίτημα του ασθενούς κ. Αναστασιάδη, αλλά με οριακή πλειοψηφία, δηλαδή 5 ψήφοι υπέρ και 4 ψήφοι κατά, να του χορηγηθεί θεραπεία με τη χρήση εμβρυικών βλαστοκυττάρων.

3η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ «Ο κ. Νικόλαος Γεωργίου, 45 ετών, βρίσκεται τετραπληγικός στο κρεβάτι

για 15 χρόνια μετά από αυτοκινητιστικό ατύχημα και παρά την περιποίηση της οικογένειάς του ζητά επίμονα από την Ελληνική Δικαιοσύνη να του επιτραπεί ο «αξιοπρεπής θάνατος» με τη χορήγηση φαρμάκου (ευθανασία). Με δεδομένο ότι στη χώρα η νομοθεσία απαγορεύει μια τέτοια πρακτική, καλείται η Επιτροπή σας να γνωμοδοτήσει αν θα πρέπει να του δοθεί το δικαίωμα αυτό ή να απορριφθεί το αίτημά του».

Μέλη της Επιτροπής (10): Κορδόκας Νικόλαος (προεδρεύων), Λεσανάκου Γρηγόρης (γραμματέας), Παρλαμέντα Αλεξάνδρα, Αλπουτασβίλι Νικόλαος, Φυντάνης Δημήτριος, Ναούμ Ναούμ, Νικηφορίδης Ιωάννης, Σωτήρη Άγγελος, Τρόκα Αντρέας, Λουϊζίδης Δημήτριος.

Η παρούσα Επιτροπή κατά παρέκκλιση και για παιδαγωγικούς λόγους αποτελούνταν από 10 μέλη. Κανείς δεν φανταζόταν ότι στο πρόβλημα της ευθανασίας που κλήθηκε να απαντήσει η μαθητική Επιτροπή θα εμφανιζόταν τελικά ισοψηφία. Κι όμως οι ψήφοι ήταν 5 υπέρ και 5 κατά του αιτήματος του κ. Γεωργίου να του χορηγηθεί αξιοπρεπής θάνατος. Η τελική απόφαση της επιτροπής ήταν να μην του χορηγηθεί υδροκυάνιο, διότι υπερίσχυσε στην ισοψηφία η αρνητική ψήφος του προεδρεύοντα μαθητή (Ν. Κορδόκας).

Γ' Φάση του Προγράμματος

Ο κόπος των μαθητών ήταν καλό να κοινοποιηθεί και να παρουσιασθεί σε ακροατήριο που θα κατανοούσε την όλη προσπάθειά. Στο σημείο αυτό πολύτιμη στάθηκε η συνεργασία με τον Επίκουρο Καθηγητή Ηθικής και Βιοηθικής κ. Νικόλαο Κόιο, ο οποίος με χαρά προετοίμασε τη φιλοξενία της εκδήλωσης στην Ανωτάτη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης. Την Τρίτη 23 Απριλίου στο χώρο της Σχολής και στο μάθημα «Βιοηθική» πραγματοποιήθηκε ένα πρωτόγνωρο και σημαντικό γεγονός. Μαθητές και μαθήτριες της Γ' Γυμνασίου κάθισαν μαζί με τους φοιτητές της Σχολής να παρακολουθήσουν και να συζητήσουν στη

διάρκεια του δώρου μαθήματος. Ο γράφων μαζί με τον καθηγητή κ. Ν. Κόιο συντόνιζαν και διευκόλυναν την όλη διαδικασία. Σε ολομέλεια λοιπόν ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας των Επιτροπών των μαθητών. Ακούστηκαν οι απόψεις των φοιτητών και σημαντικό στη διαδικασία ήταν η έκφραση της «ανεπίσημης» προσωπικής στάσης και ψήφος τους στις τρεις εικονικές περιπτώσεις μελέτης, καθώς και η εκτίμησή τους για την ψήφο των μαθητών μέχρι το σημείο που αυτή δεν είχε ανακοινωθεί.

Την Πέμπτη 25 Απριλίου σε εκδήλωση που διοργάνωσε η Δρ Χρύσα Παπαδέλη, υπεύθυνη του Γραφείου Αγωγής Υγείας της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης, στο 11ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης έγινε σύντομη δεκάλεπτη παρουσίαση του προγράμματος από τον γράφοντα και την κ. Φανή Κανταρτζή, θεολόγο καθηγήτρια και συμμετέχουσα στο Πρόγραμμα, ενημερώνοντας για το έργο μας, τους καθηγητές και μαθητές των άλλων σχολείων.

Επιπλέον σκοπό αποτελεί η μετάφραση των εργασιών μας στην αγγλική γλώσσα και η κοινοποίησή τους σε φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Βιοηθικής (Βρυξέλλες), η Επιτροπή Βιοηθικής της UNESCO (Παρίσι), αλλά και στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών W.C.C. (Γενεύη). Ταυτόχρονα θα ήταν χρήσιμο να ανακοινωθούν και σε ανάλογες Επιτροπές στην Ελλάδα, όπως η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής και η Συνοδική Επιτροπή Βιοηθικής της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Δεν είναι εύκολο να διαπιστωθεί αν επιτεύχθηκαν όλοι στόχοι που τέθηκαν εξαρχής. Η συζήτηση με τους μαθητές του 2ου Γυμν. Τούμπας για τη βιοηθική πάντως έγινε, μάλλον μόλις άρχισε. Ελπίζουμε ότι η προσπάθεια που ξεκίνησε τη φετινή σχολική χρονιά (2012-13) θα συνεχιστεί και θα αξιοποιηθεί, αποβλέποντας στη στενότερη συνεργασία που εγκαινιάστηκε με πρόσωπα και φορείς που αναφέρθηκαν παραπάνω. Η βοήθειά τους ήταν σημαντική και τους ευχαριστούμε εκ βάθους καρδιάς.